

משיעורי
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(נח תשפ"ד)

גיליון ב'
נח תשפ"ז

ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה העורב והיונה – גלות ישראל בידי אדום וישמעאל

תיבת נח בסערת המבול

עומדים אנו לאחר המאורעות הנוראים שהתחוללו בארצנו הקדושה ביום שמחת תורה תשפ"ד, יום אשר בו נהפך לאבל מחולנו, ורשעי ישמעאל טבחו ללא רחם באנשים נשים וטף, בעיניים קשים ובאכזריות נוראה. ובעומדינו עתה לקרוא בתורה את פרשת נח, מבטאת הפרשה את התחושות הקשות שבליבנו פנימה, בהיותנו בספינה המיטלטלת בין גלי המבול הסוערים סביבותינו, ורק בשמירתנו בתוך 'תיבת נח' נשים מבטחנו. בפרשה הזו נוכל למצוא עניינים ורמזים שונים אשר על ידם נבין את גודל השעה ומאורעות התקופה, אשר בה מלאה הארץ 'חמס', ונכיר מעט בחובה המוטלת עלינו בשעה זו.

ישראל אף נח

בתוככי דור מלא השחתה וחמס, בינות הנפילים הלוקחים להם מכל אשר בחרו, התהלך נח את האלקים, ומצא חן בעיני ה'. בצדקתו זכה להינצל יחד עם בני משפחתו ממי המבול, ונצטוו לבנות תיבה שתגן עליו מפני המים. העולם כולו נכחד, כל היקום נמחה מעל פני האדמה, תנין ואדם וחית ראמים, ובמשך שנה תמימה היו המים על הארץ.

שליחות העורב והיונה

צוהר עשה נח לתיבה, ולקראת סופה של אותה שנה, כאשר החלו המים לרדת הלך וחסור, פתח נח את הצוהר לראות האם קלו המים, ופתח בפרשת שליחות העורב והיונה.

בתחילה שילח נח את העורב, אולם הלה לא אבה לקיים את שליחותו של נח, ולפי פשוטו פירוש הדברים הוא כי המשיך וסבב סביב התיבה עד שנתייבשה הארץ ויכל להניח רגליו על האדמה. אמנם לפי מדרשו, אמרו חז"ל (בראשית רבה לג ה) כי נועד העורב להיות מזומן לשליחות אחרת, להביא מזון לאליהו הנביא משולחנו של אחאב, בעת יבושת המים בשל עצירת הגשמים שגזר אליהו. וכפי שהובא בדברי רש"י כאן.

לאחר מכן מתואר בתורה שילוח היונה, אשר בתחילה לא מצאה מנוח לכף רגלה, ואז המתין נח שבעת ימים ושלושה, ובאה לעת ערב ועלה זית טרף בפה, וידע נח כי קלו המים. ובפעם השלישית אחר המתנת ימים שלחה, ול שבה אליו עוד.

והנה, ידוע הדבר כי כנסת ישראל ליונה אימתלא - נמשלה ליונה (ראה סנהדרין צה. ועוד), וזהו הנרמז במה שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה. ובשבועות אלו אשר הארץ סוערת כולה, מרגישים אנו ביתר

שאת את צערה של היונה אשר אינה מוצאת מנוח.

נשמות ישראל עומדות במלחמה עם בני עשו וישמעאל

בזוהר חדש בפרשתנו (ח"א דף לה). מבואר כי היונה רומזת אל הנשמה שבאדם, ומה ששלחה נח לראות הקלו המים מעל הארץ, הכוונה למים הזידונים הבאים מצד הטומאה. וכפי שביאר מוה"ר רבי חיים ויטאל זיע"א בשם רבו האריז"ל (ליקוטי הש"ס אבות פרק א משנה י"א) כי המים הזידונים רומזים לישמעאל, שהוא מים עכורים היוצאים ממים זכים של אברהם אבינו, ומים אלו רומזים לכל התאוות שבעולם, ואלו הם בני ישמעאל הפרוצים בתאוות ובכל דבר רע (ראה פרי צדיק קורח אות י"ג), וזהו ששלח נח לראות האם אחר המבול בטלה אותה השחתה, וראה כי למרות שתש כוחה מכל מקום עדיין לא עברו מן העולם לגמרי, ועדיין נצרך תיקון הגלות המרה כעלה הזית. ועוד נרמז כאן, כי גם בשנות הגלות לא ייפסק חלילה החוט המקשר בין ישראל לאביהם שבשמים, ועוד ידו נטויה עליהם לתת מזונותיהם מידו הטובה והרחבה ולא מיד בשר ודם.

ועוד אמרו שם בזוהר הקדוש בזה הלשון: "ספינתא אמתילת לתיבותא דנח, ואית בה גוברין יהודאין וישמעאלים ובני עשו, דגומא דא אית בגופא, כליל מכולהו, דגופא דא לאו איהו מן נשמתא קדישא הספינה נמשלה לתיבת נח, ויש בה אנשים יהודים וישמעאלים ובני עשו. דגומא זו יש בגוף כליל מקלם, שהגוף הזה אינו מן הנשמה הקדושה". הרי מבואר כי עם כוחות אלו צריכים ישראל להתמודד בכל עת.

גירוש העורב

והנה דקדקו רבותינו האלשיך הקדוש והאורי החיים הקדוש, כי על שילוח היונה נאמר (בראשית ח ח) "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לְרַאֲוֹת הַקָּלָה הַמִּים מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", ואילו בשילוח העורב נאמר רק (שם פסוק ז) "וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב", ולא נזכר לשם מה נשתלח, וצריך ביאור טעם החילוק.

על כן פירשו רבותינו, כי באמת לא שלח נח את העורב כלל, ומה שהוציאו מן התיבה, לא היה אלא כדי לגרשו ממנה. ומה שיצא העורב יצוא ושוב היה מפני שחשדו לנח על בת זוגו, כדברי חז"ל (סנהדרין קח:) שהביאם רש"י כאן.

וטעם גירוש העורב, משום שחטא בתיבה, כפי שאמרו (שם) כי שלושה חטאו בתיבה, חם, כלב, ועורב. ומה שלא גירש את חם ואת הכלב, כתב רבינו האלשיך הקדוש (בראשית ח א) שזאת לפי

שאינו להם כנפיים לעוף בהן, ואם יפלו למים ימותו. אך את העורב שילח וסמך על כך שיעופף באויר עד יבושת המים מעל הארץ.

עוד יש לבאר מדוע לא גירש את חם ואת הכלב, חם מפני שסוף סוף בנו הוא, וגם סבר שיוכל לשוב בתשובה. והטעם שלא שילח את הכלב יש לומר על פי מה שהוסיף רבינו האורי החיים הקדוש והביא מדברי חז"ל (סנהדרין שם), כי טען העורב כלפי נח שאין זה ראוי לשלחו, כי אם יפגע בו שר של חמה או של צינה יהיה העולם חסר בריה אחת, שהרי מן העופות שאינם טהורים לא באו אל התיבה אלא שנים שנים. ועל כך השיבו נח, כי מאחר וחטא בתיבה, אם כן זוגתו כבר נתעברה ממנו, ובלאו הכי לא יאה העולם חסר. ולפי זה יתכן שרק זוגתו של העורב כבר נתעברה ממנו, מה שאין כן הכלב, ואם ישלחנו יאבד המין.

חיבור ישמעאל ועשו – שורש עמלק

מתוך הדברים הללו, נוכל לפתוח פתח ולהבין את עומק ושורש מחלוקתם של בני ישמעאל על בני ישראל, ופשר שנאתם הרצחנית כלפיהם, כאשר נוכחנו לראות בעיינינו לדאבונינו כי אותם הרשעים המתועבים רצחו נפשות רבות מישראל ולא חמלו על נער וזקן טף ונשים, וכל זה שייך לענין העורב והיונה.

כי הנה, כבר הבאנו בספרנו 'אחישנה' מדברי רבותינו המקובלים זיע"א [כפי שיווא להלן], שאמרו כי קליפת ישמעאל השולטת באחרית הימים אינה מזרע ישמעאל לבדו, אלא יש לה חיבור עם קליפת עשו. וטומאה בחיבורין זו מסוכנת היא ביותר, והוא מסוד קליפת עמלק, אשר עליו נאמר (במדבר כד כ) "רֹאשִׁית גֹּזֵם עֲמֶלֶק". וחיבור זה נקרא בלשון רמזי חז"ל בשם 'חיבור שור וחמור' - אלו עשו וישמעאל.

הצפרדע, התנין והעורב

והנה, במסכת בבא בתרא פרק הספינה (דף עג:) מובאות האגדות המופלאות על רבה בר בר חנה, אשר סודות עמוקים ביותר גנוזים בהן. ובאחת מהן מסופר כך:

"ואמר רבה בר בר חנה, לדידי חזיא לי ההיא אקרוקתא אני ראיתי את אותה צפרדע דהויא כי שהיתה גדולה כעיר הנקראת אקרא דהגרוניא, ואקרא דהגרוניא כמה הויא, שתין בתי ובאותה העיר ישנם שישים בתים, אתא תנינא בא תנין - הוא מין נחש, סמל הסטרא אחרא, בלעה בלע את הצפרדע, אתא פושקנצא ובלעה לתנינא באה

(כ) שהבא על בהמה חיה ועוף יתגלגל בעורב, וטעמו מבואר בספרי המקובלים כי 'עורב' מלשון 'עירוב', ואף הוא נתערב עם מי שאינו מינו. כי עיקר הקושי של גלות ישמעאל הוא בכך שהתערב בהם אף כוחו של עשיו, כפי שעולה מהפסוק **דרכי אליעזר** (פרק מ"א), והארכנו בזה רבות בספר **'אחישה'** שם. ונמצא כי אף זה נרמז בתיבת 'עורב', שבבקש גלות ישמעאל יהיה מעורב בה כוח אחר, הלא הוא כח עמלק שבא על ידי צירוף עשו, שכנגד חיבור זה צריכים אנו לעמוד בזו העת בתוקף רב ובהתעצמות כוח הקדושה.

זכר ונקבה שבקליפה

כפי שנתבאר כאן כי קליפת ישמעאל היא מצד הנקבה, כן נמצא בדומה לזה בדברי **רבינו האור החיים הקדוש** על הגאולה העתידה, שכתב על הפסוקים (בראשית מט י-יא): "לא יסור שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֵּם מִבְּיֹן רִגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים: אֲסִרִי לִגְפוֹ עֵירָה וְלִשְׁרָקָהּ בְּנֵי אֲתָנוּ כָּבֶס בִּיָּין לְבָשׁוּ וּבְדָם עֲנָבִים סוּתוּהָ", וז"ל: "לצד שיש בבחינת הקליפה שהיא שורש נפשות האומות בחינת זכר ונקבה, ולבחינת זכר יקרא עיר ולבחינת נקבה יקרא אתנו".

נמצא כי שורש האומות נחלק לזכר ונקבה, ואת שניהם יכניע מלך המשיח. וכאן מדבר הכתוב על אודות שורש הטומאה שמצד החמור - הוא ישמעאל, הנחלק לזכר ונקבה.

גאולת מצרים וגאולה העתידה

עוד מוסיף רבינו פירוש אחר על זה הדרך וכותב שם שהכתוב מדבר בשתי הגאולות המפורסמות, גאולת מצרים, והגאולה העתידה בעזרת ה'. כי ביציאת מצרים לא הכניע ה' לפניו אלא את ראש האומות, שהם מצרים וכנען שהם שבעה עממין, שהם היו ראש ותגבורת לכל האומות, אבל שבעים אומות לא הוכנעו ולא ניתנו להם, אבל לעתיד לבא בעזרת ה' לא יניח מהאומות אומה גדולה או קטנה שלא תנתן להם".

והנה, גם מצרים בני חם הם השייכים לשורש קלקול הצניעות, וגם חם פגם בתיבה, וצאצאיו במצרים עשו כל תועבת ה' אשר שנה עד שנקראה ארצם 'ערוֹת הארץ' לרוב טומאתה, ומשום כך בהכנעתם רק החל התיקון, העתיד להסתיים בהכנעת ישמעאל וכל שבעים אומות בגאולה העתידה.

מלחמת רבינו האור החיים בשני חלקי הסטרא אחרא

וכאן מוסיף רבינו דבר מופלא מכבשונו של עולם, וכותב: "ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה שאמרו בזוהר (ח"ג דף רלא): כי בסטרא אחרא הנקבה היא יותר חזקה מהזכר, כי הזכר נוטל יותרות שלה ונקרא יותרת הכבד, וכדבר הזה ובחזיון הראוי בחלום, שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו, והפלתי אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר".

כאן רומז רבינו על גודל התאמצותו בעצמו להחיש גאולת ישראל, אשר נלחם בכל כוחו בכוחות הרע להפילם תחת ממשלתו. וידוע כי אכן באחרית ימיו, עמד ביום הושענא רבה האחרון לחייו והרגיש כי פעמי הגאולה נשמעים כבר, אולם לבסוף לא עלה הדבר בידו והבין כי נטרפה השעה.

קושי גלות ישמעאל

והרי רבינו עצמו היה בארץ ישראל בזמן ששלטו בה בני ישמעאל, לפני כמאתיים ושמונים שנה, וכבר אז כתב עליהם (ויקרא יא) כי הגלות תחתיהם היא הקשה מכולם ואף יותר מגלות מצרים, "אשרי

וחדש את נח על זוגתו, רומז לישמעאל הנקרא 'עורב נקבה', הפרוץ בעריות. וכן מה ששלח נח לאחר מכן את היונה, ולא מצאה מנוח לכף רגלה, רומז למצבם של בני ישראל בזה הדור האחרון, אשר אינם מוצאים מנוח מחמת רדיפות העורב - בני ישמעאל. אולם לבסוף הלכה היונה והביאה עלה זית מגן עדן, וזהו רמז לגאולה, וכפי שאמר דוד המלך (תהלים נב י) על עצמו: "אֲנִי כְּזִית רִעָן בְּבֵית אֱלֹקִים", ועלה זית הוא מלך המשיח היוצא מזרעו, כפי שאמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ג דף קסה), כי מן הזית יוצא השמן אשר ממנו נמשחים מלכי בית דוד, ועל ידי זה תבוא הגאולה לכנסת ישראל הנמשלת ליונה, ונקראת (שיר השירים ב יד) "וְנִתְּתִי בְּחֻגֵי הַסֶּלֶעַ".

נח ביקש לתקן את קלקול העורב על ידי גירושו ושילוח היונה

אמור מעתה, כי לאור דברי המהרש"א שמלכות ישמעאל נקראת 'עורב', אם כן כל ענין גירוש העורב מן התיבה בא כדי למנוע מישמעאל להצר לישראל באחרית הימים, וביקש נח להרחיקו מעליהם, אולם לא עלתה בידו, ויצא יצוא ושוב עד יבושת המים - עד שיסתיים תיקון החלק הרע שביסוד המים, אלו המים הזיזונים אשר יש לייבשן ולעבוד את ה' יתברך על ידי המים המתוקנים.

כהמשך לתיקון נאמר 'וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה', אשר כאמור נכתב הדבר רק בשליחות היונה ולא אצל העורב, לרמז כי יש להם לישראל לבחון כיצד יתקנו את מימיו של ישמעאל, הבא מענף אילן החסד של אברהם אבינו, לעומת בני עשו החיים על חרבם ובאים מיסוד האש, מפסולת מידת הגבורה של

גם בשעת הגלות לא יפסק חלילה החוט המקשר בין ישראל לאביהם שבשמים, ועוד ידו נטויה עליהם לתת מזונותיהם מידו הטובה והרחבה ולא מיד בשר ודם

יצחק אבינו, וכפי שמרחיב בזה בספה"ק **התניא** (פרק א ואילך) לבאר מהם מים ואש בקליפה, ואלו מידות רעות יוצאות מהם.

אמנם, לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, ותשב אליו אל התיבה, ומפני מה, 'כי מים על פני כל הארץ', כי קשה היא הגלות המרה והארוכה עד מאוד. ובאמת, הלא ישמעאל בנו של אברהם היה וקדם לעשו בנו של יצחק, ומפני מה באה גלות ישמעאל אחר גלות אדם. אלא, משום שלא יתכן לתקן את קליפת ישמעאל אלא בסוף הדורות, כי הישמעאלים שפלים ובזויים הם, אינם עוסקים בתוכן ובמהות אלא בכבוד ובדמיון, ושייכים 'לעקביים', לזמן עקבתא דמשיחא, על כן דווקא בזמן הזה הוצרכו ישראל לעמוד כנגדם במלחמה. וזהו שנאמר 'על פני כל הארץ', אלו העקביים הסמוכים לאדמה.

על כן נשלחה היונה לראות 'הקלו המים', האם כבר יבשה תוחלתו של ישמעאל הבזוי מכל העמים, כדי שתוכל לבוא הגאולה, 'עלה זית טרף בפה', ורק אז יוכל להיאמר 'וידע נח כי קלו המים מעל הארץ' - לשון מנוחה.

ולא בכדי נקראת קליפת ישמעאל 'עורב' וכדברי המהרש"א, כי 'עורב' מלשון 'ערב', אשר זהו כינוי לישמעאלים משכבר הימים. וכפי שמצינו ביוסף הצדיק שאמרו עליו אחיו (בראשית לו כז) "לִכְּנֹאֲנִי לְיִשְׁמָעֵאלִים", ותרגם **אונקלוס** "לערבאי", כי כבר אז נקראו 'ערבים'. ועוד רומז ללשון 'עירוב' ו'תערובת', [וכמו שהוא בשער **הגלגולים** (הקדמה

עורבת נקבה ובלעה את התנין, וסליק יתיב באילנא ועלתה וישבה באילן אחד. **תא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא** בוא וראה כמה גדול כוחו של האילן. **אמר רב פפא בר שמואל, אי לא הואי התם לא הימני** אם לא הייתי שם וראה זאת בעצמי - לא הייתי מאמין".

דברים מופלאים אלו שגבו מאיתנו, והאריכו בהם רבים מן המפרשים לבארם, מה פשר ענינים אלו, ולמה ירמזון הצפרדע התנין והעורב.

החיות רומזות למלכויות שמזמן בית שני ואילך

וכתב **המהרש"א** (יחידושי **אגדות** שם), כי כשם שראה דניאל את ארבעת הגלויות בדמות חיות רעות, כך גם חיות אלו האמורות כאן רומזות למלכויות הרשעה המושלות בעולם ומצירות לישראל מזמן בית שני ואילך. הצפרדע רומזת למלכות יוון, ושמה הוא נוסריקון 'צפר דעה' - ציפור שיש בה דעת, רמז לחכמה ויוניות ותרבותה. התנין שבלע את הצפרדע, רומז למלכות רומי - היא אדום, שבלעה את מלכות יוון ותפסה את מקומה, ונקראת 'תנין' על שם הנחש הקדמוני, וכן על שם שנאתם לישראל אשר מחמתה החריבו את בית המקדש, ואשר על כך אמר הכתוב (דברים לב ג) "תָּמַת תַּנִּינִם יָיִנָם". ואילו העורב הנקבה רומזת למלכות ישמעאל, שהוא טמא מצד אמו הגר המצרית. ועל כך אמרו חז"ל (**בבא קמא** צב:): "רבי אליעזר אומר, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו", וסמכו זאת למקרא שכתוב (בראשית כח ט) "וַיֵּלֶךְ עִשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מִחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבִיהֶם אָחוֹת בָּבוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה", שם החל החיבור בין עשו וישמעאל אשר את תוצאותיו רואים אנו כהיום הזה.

והאילן הנושא את כל אלו, רומז לאברהם אבינו שנטע אשל, והוא אילן החיים, ומכוחו ובזכות ההבטחה 'הפריתי אותו והרביתי אותו' שולט ישמעאל בארץ ישראל עד ביאת גואל.

על כל פנים למדנו מכאן, כי הסמל לישמעאל היא נקבת העורב.

סוד הריעת הליותן

והנה, נאמר בתורה הקדושה (בראשית א כא) "וַיֵּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים", ופירש **רש"י** שם בפירוש שני: "בדברי אגדה הוא ליותן ובן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם".

וכתב **רבינו הגר"א זיע"א** בפירושו על **'ספרא דצניעותא'** (פרק ד), כי הדבר רומז לעשו וישמעאל, שהלך עשו ולקח את מחלתת ישמעאל כדי להגביר את כח הקליפה, לחבר צד הטומאה שמשמאל עם צד הטומאה שממיין, אשר שניהם כוחות טומאה איומים וגוראים, אשר גם ההתמודדות מול כל אחד מהם בפני עצמו אינה מן הפשוטות.

אולם הקדוש ברוך הוא מנע עצתם, ו'הרג את הנקבה', היינו שהמית את ישמעאל קודם נישואי עשו לבתו, ונקרא 'נקבה' כפי שנרמז כאן ב'עורב נקבה'.

עורב נקבה - פריצותם של בני ישמעאל

יתבאר יותר על פי מה שאמרו חז"ל (ראה **קידושין** מט:) כי טומאת ישמעאל היא בפריצות, וכפי שהתבאר לעיל כי 'המים הזיזונים' אלו בני ישמעאל, ששורש כוחם ביסוד המים, מסטרא דימין שהיא חסד, בהיותו בן אברהם אבינו הנושא את מידת החסד בעולם, אולם הוא ברשעתו נטל כח החסד והשתמש בו לטומאה - 'חסד הוא', לפרוץ גדרו של עולם ולהכשיל את ישראל.

ומעתה יש לומר, כי העורב אשר חטא בתיבה

אלא שראה הקדוש ברוך הוא כי אין העולם יכול לעמוד בפני האור הנפלא, וגנזו בתורה הקדושה. אך עדיין היה העולם יפה, וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד. אולם, מיד החלו הקלקולים; בפיתוי הנחש אירע חטא עץ הדעת, לאחריו הרג קין את הבל אחיו, ובדור אנוש כבר החלו לעבוד עבודה זרה, ונענשו הבריות בכך שהציפו מי האוקיינוס שליש מן העולם. אך אלו ראו ולא לקחו מוסר, וירדו ירידה אחר ירידה, וגם הנפילים אשר היו בימים ההם הכעיסו לפניו יתברך, עד שנגזרה על העולם כליה מוחלטת, למחות את האדם מעל פני האדמה, ויחד עמו את כל הברואים האחרים אשר נבראו לשמשו, כי השחיתו כולם את דרכם על הארץ.

תכלית המבול – חידוש הבריאה

תכלית כל זאת – כדי לחדש תבל ומלואה. להחריב מן השורש כדי לייסד את העולם מתחילה. וכל הראויים להתחדשות זו – נח ובניו, וכל בעלי החיים אשר לא קלקלו – הובאו לפונדק אחד, היא התיבה שנועדה להציל את הראויים לכך.

אמנם, קודם חידוש הבריאה, ירד מבול מים על פני כל הארץ. ומים אלו – מים מטהרים היו, אשר נועדו למחות את הרע ולהותיר את הטוב בתיבה המהלכת על פניהם.

חס כלב ועורב קלקלו את חידוש העולם

אולם גם כאן לא בא הכל על מקומו בשלום. בתוככי התיבה עצמה, קלקלו כמה מן הנבראים את מעשיהם; חס עורב וכלב. ומעשיהם הרעים גרמו לכך שגם בעולם המחודש יהיה מקום לחלק הרע, וכל צער הבריות נגרם מחמתם. ובפרט מה שעשה חס, אשר המשיך לקלקל גם אחר שיצאו מן התיבה, ויחד עם כנען בנו עשה מה שעשה וגרם חורבן כבר מראשית היצירה החדשה.

הן אמת, נשבע ה' שלא יביא מבול לעולם בשנית, אולם בשל קלקולים אלו אשר החלו מראשיתו, סובלים כל יושבי תבל ממלחמות קשות, מטומאת ארץ כנען, מקליפות עשיו וישמעאל והדתות השקריות אשר בדו להם מליבם, ומכל הרעות החולות השוררות בעולם. הנה כי כן, מבול מים אין כאן, אולם בני האדם עצמם מביאים עליהם ועל צווארם את המבול, מבול של כפירה ודעות כוזבות, השחתת המידות וכל תועבה. ובפרט בארץ הקדושה, ארץ ישראל אשר סביב רשעים יתהלכון בה, אלו שבעת עמי כנען אשר מקורם טמא מחם אשר קלקל בתיבה והוליד את כנען בנו על ידי קלקול זה.

על כן, עם היות נקבת העורב רומזת לישמעאל, אולם הזכר שבעורבים רומז לעשו כדברי רבותינו המקובלים, ואותו ביקש נח לגרש מאיתו עוד קודם יבושת המים.

כלב הוא עמלק

וכדי לבאר יותר עלינו להסביר את החלק השלישי בקלקול התיבה. שהרי קלקולו של חס גרם לטומאת ארץ כנען ותועבותיה, חרב ודם ואש ותימרות עשן. קלקולו של העורב גרם לטומאת ישמעאל המתאוה לכל דבר מגונה ותשוקתו לרציחה. אך השלישי שקלקל היה הכלב, ועלינו להבין למה ירמוז ואיזה קלקול נגרם בעטיו.

ונראה כי הכלב רומז לעמלק, הנוול מזיווג רוחני של עשו וישמעאל, חיבור שור וחמור שבטומאה יחד, וחיבור זה נקרא בספרי **רבותינו המקובלים** וב**זוהר הקדוש** (ח"ב דף סה.) בשם 'כלב'. וכפי שהביא בספר **'קהלת יעקב'** (ערך 'עמלק') וז"ל: "עמלק הוא בחינת כלב דקליפה, והנה כלב נפיק משור וחמור כד אודווגן, כן עשו נשא בת ישמעאל ויצא מהן

מסופר, כי באחת השנים התחוללה בעיר בריסק שריפה נוראה אשר כילתה רבים מבתי העיר. כדי לסייע לאומללים אשר נותרו חסרי בית, כינס **הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל** אסיפת נדיבי עם בביתו, והזמין את כל עשירי העיר כדי שיתנו איש כמתנת ידו. אולם אחד מהם הקשה עורפו, ולא רצה להשתתף במגבית שנערכה.

אמר לו רבי חיים: "ראה נא, בפרשת נח מסופר בתורה, כי במשך שנה תמימה היה המבול מים על פני כל הארץ, ולקראת סוף אותה שנה שלח נח את העורב, וכאשר לא הועילה שליחתו עמד ושלח את היונה. אמנם, תן לבך לדקדוק לשון הכתוב בשני שילוחים אלו; בעורב נאמר (בראשית ח ז) 'וַיֵּצֵא יְצָא וְשׁוֹב', ואילו ביונה נאמר (שם פסוק ט) 'וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לִכְף רַגְלָהּ'. הנה, שניהם – העורב וגם היונה בשילוח הראשון – לא יכלו לעמוד בחוץ, כי מים על פני כל הארץ. אולם בעוד בעורב נאמר כי יצא יצא ושוב, על היונה נאמר כי לא מצאה מנוח. והביאור, כי העורב – סמל האכזריות הוא, אשר אפילו על בניו אינו מרחם, כי בלידתם לבנים הם ואינם משחירים עדיין, וסבור הוא כי לא ממנו נולדו, וגם הנקבה מואסת בהם, ואינם דואגים למאכל צאצאיהם, עד שצריך הקדוש ברוך הוא כביכול לדאוג למאכלם ושולח להם 'יתושים למאכלם' (ראה מדרש תנחומא פרשת עקב, ב). הנה כי כן, היוצא ורואה תופת בחוץ, ונוהג כאילו לא ארע דבר ואין זה שייך אליו כלל – זה יוכל לעשות רק האכזרי כעורב. אולם היונה כאשר ראתה את המתחולל מחוץ לתיבה, לא יכלה למצוא מנוח,

קליפת ישמעאל השולטת באחרית הימים אינה מזרע ישמעאל לבדו, אלא יש לה חיבור עם קליפת עשו. וטומאה בחיבורין זו מסוכנת היא ביותר, והוא מסוד קליפת עמלק

אף כי לא היה בידה לעשות דבר. כך היא דרכם של ישראל שנמשלו ליונה, להיות רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, וכך ראוי לו לכל איש ישראל לנהוג".

רמז לקליפת עשו בעורב

והנה, בספה"ק **'אגרא דכלה'** (פרשת נח בעניינו), וכן בספר **'קהלת יעקב'** (ערך 'עורב'), הביאו מדברי רבותינו המקובלים (ספר **'קרניים'** מאמר ג ובפירושו 'דן יד' שם) שכתבו כי העורב הוא סמל לקליפת עשו ולמייסד האלימות הנוצרית, אשר הרחיקו אותו חכמי ישראל בשני ידים, כפי ששילח נח את העורב מן התיבה, ובשילוח זה ביטל נח את תוקף קליפה זו. והוסיף באגרא דכלה שם, כי ראה נח שעתידיה זאת הקליפה להתגבר באחרית הימים, על כן שילחה כדי להתיש כוחה, ו'יצא יצא ושוב עד יבושת המים' – אלו הם המים הזידונים, כי עתידיה אותה הקליפה לילך אצל כמה אומות ולהטעותן, עד אשר ייבשו המים. ובספרו **'בני יששכר'** (מאמרי השבתות מאמר א' אות י') גם כן דרש נפלאות כפי הבנתו שעשיו הוא העורב. ויש להבין כיצד יתיישבו הדברים עם האמור, שהעורב הוא ישמעאל. ויתכן שעשיו הוא בחינת העורב הזכר, בשונה מישמעאל שהוא העורב הנקבה כמבואר למעלה.

בריאת העולם כ"כ טז"ב – וקלקול הנבראים

ראוי לנו לשוב עתה אל שורשם של דברים, בסיבות אשר הביאו למבול מתחילה, כדי לידע את הדרך לבוא לתיקון על ידו. בראשית ברא אלקים את העולם שלם ומתוקן. מתחילה נברא האור המופלא – אור שבעת הימים,

מי שלא ראה משעבדים וממררים חיי ישראל", וכן איתא **בזוהר הקדוש** (ח"ב דף יז.) "אין לך גלות קשה כגלות ישמעאל".

עוד כתב רבינו במקום אחר (דברים יג ח) על גודל רשעת בני ישמעאל ואכזריותם, וז"ל: "שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך, כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם, ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר".

ואכן, בדורינו רואים אנו את התגשמות הדברים הללו, את שנאתם הנוראה של הישמעאלים ואת תאוות הרציחה הבלתי נדלית האוחזת בהם, כי אין לנו אויב גדול מהם. זוהי בחינת ה'נקבה' שבכח טומאה זה, אשר אותה הרג הקדוש ברוך הוא – היינו שהחליש את כוחה כדי שנוכל לעמוד במעשיה הנוראים, אל מול תאוות רציחה אשר יסודה בתאוות פריצות וזוהמא, השחתת הנפש והשחתת צלם אלקים, כפי שלא נראה בשום אומה מאומות העולם.

אפילו הגרמנים שמזרע עמלק, אשר השחיתו התעיבו עליה באכזריות איומה בדור שלפנינו, עשו את מעשיהם הרעים מתוך בקשת תכלית וסדר, אשר אמנם היה כרוך בשפלות ורשע אשר אינם בנמצא כלל, ובוודאי הרבה הרבה מחבלי משיח נחסכו לישראל על ידי מעשיהם, אך מכל מקום בתוך אותה התכנית ניתן היה למצוא מקום לדין ודברים, אשר על ידו היו כמה וכמה ניצולים. לעומת זאת, כאשר בני ישמעאל נוטלים חרבם לידם, הרי הם עושים כן כחיות טרף משולחות המשוללות כל רסן, כבהמות נדמו ואין להם קצין ומושל. זוהי הנקבה אשר נלחם בה רבינו האור החיים הקדוש, אך יכול היה רק להשליכה ארצה כמה מעלות למטה, ולא להכניעה לגמרי.

זהו אם כן ענין שילוחו של העורב מן התיבה, כי אין לו מקום בתוכה הגם שהמים עודם רבים על פני הארץ.

עמלק – משורש בלק ובלעם

ועתה נראה, כי מלבד הכוחות הרעים של עשו וישמעאל המצטרפים יחד כדי להרע לישראל באחרית הימים, מתחבר אליהם עוד כח רע שבקליפה, אשר יסודו מן הראשית, וממתין הוא להם לישראל עד האחרית ומבקש להכשילם.

סוד כח זה נגלה לנו בדברי **הזוהר הקדוש** (ח"ג דף קצד. רפא:) ובדברי **רבותינו המקובלים הקדושים**, העוסקים בענינם של בלק ובלעם, כי שתי אותיות אחרונות מבלעם – ע"מ, יחד עם שתי אותיות אחרונות מבלק – ל"ק, עולות יחד 'עמלק'.

צירוף זה היוצר את שם 'עמלק', הוא הצירוף הקשה ביותר, וביסודו נוצר מחיבור כוחות עשו וישמעאל. ואף כי לפי פשוטן של מקראות נולד עמלק מזרע אליפז בן עדה אשת עשו, ולא ממחלת – היא בשמת בת ישמעאל אשת עשו, מכל מקום בשורש הרוחני שייך עמלק לישמעאל ועשו יחד.

משום כך, כאשר ביקשו בלק ובלעם לקלל את ישראל, פעלו על ידי שני כוחות אלו של הזכר והנקבה שבטומאה, ועל כן רכב בלעם – שהוא בחינת החמור הזכר כפי שיתבאר בסמוך – על אתון, שהיא נקבת החמור, כדי לחבר את כוחות עשו וישמעאל יחד ולהידבק בטומאת עמלק. ואמרו **רבותינו המקובלים** (ראה באור החיים הקדוש במדבר כג י; ועיין בספר **'לימודי אצילות'** – סוד הצמצום חלק ראשון, ובעמק המלך שער א פרק מב) כי לאחר מכן נתגלגל בלעם בחמורו של רבי פנחס בן אייר, הרי כאן שוב התמודדות הקדושה אל מול הסטרא אחרא.

רק האכזרי כעורב מהלך בנחת כאשר מבול משתולל בחוץ

עתה נשוב לבאר את ענין העורב.

כשרות אשר לא שירכו דרכיהן גם בימים הקשים של דור המבול - נועדה כדי להקים מחדש את העולם, שיהא יפה ומתוקן כראון בוראו יתברך. אולם בעיניים של אותם שלושה חוטאים שקלקלו בתיבה, ירד העולם כולו מדחי אל דחי. וכך עתיד העולם לסבול מאיתם, עד שיזכו כל יושבי תבל לקיום הפסוק (זכריה יג) "זאת רוח הטמאה אעביר מן הארץ".

וכאשר חזה נח את כל זאת מראשית, השתדל לתקן את הדבר. ובתחילה שילח את העורב, עד שנאמר לו כי גם לו נועד תפקיד, "עַד יִבְשֶׁת הָאֲדָמָה מֵעַל הָאָרֶץ" (בראשית חז), "יבשת" אותיות 'תשבי', כי נועדו העורבים להמציא מזון לאלהיה התשבי (ראה מלכים א' יז ו).

אליהו מבשר טוב - והעורב מבשר רע

והנה, בספה"ק 'מאור עינים' (פרשת ויצא) איתא כי אדם המבשר בשורה טובה או מתגלה לו דבר חידוש בלימודו, מתנוצצת בו אז בחינה הנקראת 'אליהו', כי אליהו הנביא הוא המבשר טוב לישראל ולכך נועד.

אולם העורב מנוגד לגמרי לבחינה זו, על כן מיאן לילך בשליחותו של נח להודיעו אם קלו המים מעל הארץ, כי לא רצה להיות המבשר בשורה טובה זו.

וכבר כתב רבינו המהר"ל זיע"א ב'גור אריה' (בראשית חז), כי דווקא משום אכזריותם של העורבים, הלכו הללו ודאגו למזונותיו של אליהו הנביא, כי ידעו שכל זמן שפרנסתו של אליהו בטוחה, ימשיכו שנות הרעב, וטבעו הרע של העורב מבקש רעה לעולם. כי גם בשעה שפועל העורב לטובה, אינו עושה אלא באכזריות.

אכזרי על בני עורב

עורב אכזרי זה, אכזרי הוא על כל הברואים כפי שאכזרי הוא על בניו, וזו היא קליפת 'ישמעאל' אשר אינם מרחמים אפילו על עצמם ועל בשרם, ומוכנים להשליך את כל בני עמם כצאן לטבח ובלבד שיוכלו להציר לישראל רח"ל, וכך כל ראשי הרוצחים שבהם אינם חסים כלל על משפחתם ועל בניהם בבואם להילחם בישראל.

זהו הצירוף הרע והנורא היוצא מחיבור הרשעים לטומאה, אשר שורשו בתיבה, בקלקול חם כלב והעורב.

וכדי לתקן בכל אופן את מה שיוכל, עמד נח לאחר שילוח העורב ושילוח את היונה. ובזה הטביע בעולם את טבע הבשורה הטובה, שהוא שורש בחינת אליהו הנביא המתנוצצת בישראל כנ"ל. ומלבד זה יש לידע כי כל קושי וצער העורב על איש ישראל ועל כלל ישראל - אות הוא לקושי רוחני העורב על בחינת כנסת ישראל העליונה, שנמשלה ליונה.

כח התורה להציל מכל פגע

ואם נבוא ונשאל, מהו הכח אשר ניתן לנו לנצח על ידו את אויבינו, הלא התשובה ידועה וברורה היא, כי תורה צוה לנו משה, היא לנו עוז ואורה ואין לנו מבלעדיה כח וגבורה, ורק הלומד תורה לשמה זוכה לכל אותן דברים הרבה הנצרכים לנו כל כך ביתר שאת וביתר עוז בדורינו השפל.

"זאת התורה - לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים (ויקרא ז ז), אין לך דבר המנצח את הקליפה כח התורה הקדושה. אם נלמד תורה לשמה, נוכל להמתיק כל הדינים, לגבור על הקליפה ולהביא את הגאולה השלימה, שנזכה לה במהרה בימינו, ותחינתנו עינינו בשוה ה' את שיבת ציון ברחמים ובחסדים גלויים.

התורה הקדושה את גבולות הכנענים בני חם בזה הלשון: "וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֵן בְּאֶבְרָהָם עַד עֵזָרָה. וְהָרִי כְהִיּוֹם הַזֶּה עֵיקָר תּוֹקֶפֶם וְעִזְזוֹתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל יוֹצֵא מִן הָעֵיר עֵזָרָה, וְשֵׁם הַתַּחְבְּרוֹ עַם הַכְּנַעֲנִים בְּנֵי חָם, הָרִי כֹאן חִיבוֹר חָם וְעוֹרֵב, וּבִיחֹד נַעֲשֶׂוּ כָלָם. וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה, נְטוּשָׁה מִלַּחֲמָתָם עַל הָאָרֶץ הַקְּדוּשָׁה, וְאִינֶם מוֹכִנִּים לִקְבֹּל אֶת הָעוֹבְדָה שֶׁנִּטְלָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מֵהֶם וְנִתְּנָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁהֵבִיא רִשִׁי" בתחילת פירושו לתורה (בראשית א א). ובזה נבין מהיכן באה להם תוקף רעתם ואכזריותם במלחמתם כנגד בני ישראל, אשר לא די להם בכך ששלפו חרב עשו מתערה לרצוח ולהרוג אנשים נשים וטף, עוד הגדילו לעשות מעשים רעים ונוראים אשר לא יעלו על דעת אנוש כלל מלבדם, כיון שתועבת ליבם מעורבת מכל הקלקולים הרעים שבעולם שמשורש חם ועורב שנצטרפו להיות כלב רע.

שורש אויבי ישראל - בטומאת מצרים וכנען יחד

וכבר העידה התורה על שורשם הפסול והמגונה השואף לכל דבר חמדה גרועה, בהזהירה את בני ישראל (ויקרא יח ג): "כִּמְעֶשֶׂה אֲרָץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יֵשְׁבֶתָם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וְכִמְעֶשֶׂה אֲרָץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֲתָם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ". כי ארץ מצרים וארץ כנען הן שורש כל התאוות הבהמיות הכלולות בזוהמת הכלבים הללו.

אם כן, צריכים אנו להרחיק עצמנו עד הקצה האחרון ממעשי ארץ מצרים וארץ כנען, כי כאן גילתה התורה שהכנענים גרועים כמצרים בענין זה.

חיבור הטומאה הקשה ביותר הוא הכלב, אף יותר מן העורב האכזרי, כי בכלל נצטרפו יחד עם אכזריות העורב גם זוהמת עשו, ואלו הם 'חם' עורב וכלב' שקלקלו בתיבה

כמה השוואות בין עמלק לבני ישמעאל שבימינו

זהו שורש מה שראינו בעינינו כי הישמעאלים הדבקים בקליפת כנען ונלחמים על הארץ הקדושה, מחזיקים ברשתם בדברים אלו ועוסקים במילוי תאוותיהם הנבזיות גם בזמן אשר בו הם הורגים ונהרגים, כי תאוותם הרעה קשורה בהם ככלב.

עלינו להכיר את מהותו של עמלק, אשר אינו מחשב חשבונות בבואו להילחם בישראל, קופץ אל האמבטי הרוחת ונכווה בכל גופו בידועין, ובלבד שיכה בהם רח"ל. וכך גם שונאי ישראל כהיום הזה הולכים בדרך אביהם הרשע, ההולכים ומאבדים עצמם לדעת ובלבד שיטלו דם ישראל עימם, ה' יצילנו.

עוד היה עמלק מחטיא את ישראל במלחמתו ומטמא אותם, וכפי שפירש רש"י על הפסוק (דברים כה יח) "אֲשֶׁר קָרַב בְּדָבָר", וכן היה מזנב בהם את הנחשלים אחריהם - אלו שהיה הענן פולטן מחמת חטאן. וכך גם רשעי הישמעאלים מטמאים את ישראל בעת רציחתן רח"ל, ויורדים עד לתהום רבה בשפלותם הנבזית, בהיותם מעורבים מעשו וישמעאל גם יחד.

התחלת התיוקן - בשילוח העורב מן התיבה

הרי לנו, כי אותה תיבת נח הנאה והמשובחת, אשר בה היו כל הבריות הנפלאות שבעולם - בריות

עמלק, עשו וישמעאל הן שור וחמור".

בתוספת ביאור הביא בספר 'לוקוט ראובני' (פרשת כי תצא) מספר עמק המלך (שער תיקוני התשובה פרק ו), שם כתב וז"ל: "הוענין הוא כי לעומת הקדושה ש מרכבה חיצונית לקליפה, וצורת החיות הטמאות נושאות אותה, והיא בנויה כך, מן הימין דהיינו בקרן דרומית מזרחית יש צורת אדם ונחש, ובמערבית צפונית שור וחמור כח עשו וישמעאל וכו', ותחתיהם כח כלב הוא עמלק. ולכן (ישמעאל נשא בת עשו) [עשו נשא לבת ישמעאל], ונזדווג שור וחמור, ויצא מכח שניהם עמלק, דהיינו הכלב הזה".

עמלק נמשל לכלב נושך

והנה בכמה מקומות רמזו חז"ל הקדושים כי עמלק נקרא 'כלב'.

תחילה נביא את דבריהם כפי שהובאו בפירוש רש"י (שמות יז ז-ח) לבאר סמיכות הפסוקים "וַיַּעַל נִסְתָּם אֶת ה' לְאֹמֶר הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין: וַיָּבֹא עֲמֹלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיֵיהֶם", ושם כתב וז"ל: "סמך פרש"ז למקרא זה, לומר, תמיד אני ביניכם ממוזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים 'היש ה' בקרבנו אם אין', חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעונו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, 'אבא טול חפץ זה ותן לי', והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן, 'ראית את אבא'. אמר לו אביו, 'אינך יודע היכן אני', השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו". ומקורו מן המדרש (שמות רבה כו ב). הנה מבואר שנקרא עמלק כלב.

בדומה לזה דרשו חז"ל (מדרש תנחומא בובר) פרשת כי תצא, יב) את שמו של עמלק ואמרו: "עמלק - עם לק, אומה שבאה ללוק דמן של ישראל ככלב. ר' לוי בשם ר' שמעון בן חלפתא אמר, למה היה עמלק דומה, לזבוב שהוא להוט אחר המכה, כך היה עמלק להוט אחר ישראל ככלב".

גם בפירוש רד"י אליעזר (פרק מד) נתכנה עמלק בכינוי 'כלב', ואמרו שם משל עליו: "רבי פינחס אומר וכו', משל למה הדבר דומה, למלך שיהיה לו פרדס אחד, וקשר המלך בפתח הפרדס כלב, והמלך יושב בעליתו צופה ומביט כל מה שבפרדס. נכנס אוהבו של מלך לגנב מן הפרדס, ונשפה בו הכלב וקרע בגדי אוהבו. אמר המלך, אם אמר לאוהבי למה נכנסת לפרדס, הרי אני מגלה את פניו, אלא הרי אני אומר לו הריאת אותו הכלב שוטה היאך קרע את בגדיך ולא היה מבין שאתה אוהבו, ומיד הוא מבין מה שעשה. כך אמר משה, הרי אני אומר לישראל מעשה עמלק ומיד הם יודעים מה שקטוב למעלה".

אמור מעתה, כי לזאת נתכוון משה כאשר הודיע לפרעה כי 'לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', כי הנה בעת הזאת שהשלימו בני ישראל את שנות גלות מצרים שעליה נאמר 'קולה כנחש ילך', נמצא שזכו ברוב רחמי וחסדי הבורא יתברך להתגבר ולהכריע את בחינת הנח"ש הקדמוני שהוא זיווג שור וחמור, ולפיכך 'לא יחרץ כלב לשונו' - 'כלב' הוא עמלק, שהרי אף הוא שורשו בזיווג הארור של עשו וישמעאל. אולם, כיון שרפו ידיהם במדבר, מיד בא אותו כלב ונזדווג להם, 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים'. [וראה בבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ג' דרוש ד)].

על כל פנים מבואר כי חיבור הטומאה הקשה ביותר הוא הכלב, אף יותר מן העורב האכזרי, כי בכלל נצטרפו יחד עם אכזריות העורב גם זוהמת עשו, ואלו הם 'חם' עורב וכלב' שקלקלו בתיבה.

תוקף קליפת ישמעאל - בעיר עזה

והנה, דווקא כאן בפרשת נח (בראשית י ט) מתארת